
Birgittalais- veli Jöns Budde

Marko Lamberg, Jöns Budde.
Birgittalaisveli ja hänen teok-
sensa. SKS, Helsinki 2007.
431 s.

■ Suomalaisia on hemmoteltu viimeisten vuosien aikana useilla mielenkiintoisilla tutkimuksilla Ruotsi-Suomen keskiajan historiasta. Roomaan asettunut Tampereen yliopiston dosentti Kirsi Salonen on löytänyt merkittäviä Suomea ja muita Pohjoismaita käsitteleviä mainintoja Vatikaanin arkistoissa sijaitsevista katumusoi-keudenpöytäkirjoista. Näitä hän on muun muassa käsitellyt Jussi Hanskan kanssa kirjoittamassaan kirjassa ”Kirkko, kuri ja koulutus” (SKS 2004). Tuomas Heikkilä on kirjassaan ”Pyhän Henrikin legenda” (SKS 2005) valottanut maan suojeluspyhimyksen kulttia keskieurooppalaisen pyhimystutkimuksen valossa. Markus

Hiekkasen ”Suomen keskiajan kirkot” (SKS 2007) on kirkkoarkkitehtuurin ja kirkollisen elämän majesteettillinen perusteos. Marko Lambergin massiivinen tutkimus *Jöns Budde. Birgittalaisveli ja hänen teoksensa* (SKS 2007) tarjoaa puolestaan huomattavan lisäyksen Suomen keskiajan vähäisiin narratiivisiin lähteisiin.

Jöns Budde. Birgittalaisveli ja hänen teoksensa sisältää 1400-luvulla vaikuttaneen birgittalaisveli Jöns Budden tekemien käännösten suomennoksia ja Marko Lambergin niihin laatimat johdannot. Mukana on myös perusteellinen tutkimuksellinen osa, jossa Lamberg käsittelee Jöns Budden tuotantoa, Suomen keskiajan kirkkoa sekä birgittalaisnunnien ja -veljien elämää. Loppu-tulos on massiivinen ja kunnioitusta herättävä – kokonaisuus kertoo tutkijan pitkäaikaisesta kiinnostuksesta sekä perusteellisesta arkistotyöstä ja tutkimuskirjallisuuden tunte-muksesta. Vaikka Jyväskylän yliopistossa toimiva Marko Lamberg on ollut monessa mukana – hän on muun muassa ollut perustamassa keskiaikaan erikoistunutta verkkojulkaisu *Miratoria* – ja kirjoittanut laajasti myös keskiajan porvaris-tosta, käsissä oleva kirja on tavallaan hänen tämänastisen elämäntyönsä tiivistymä. Siinä näkyy paitsi hänen pitkäaikainen Jöns Buddea koskeva tutkimustyönsä niin myös hänen historiankirjoituksen historiaa ja metodiikkaa kohtaan tuntemansa mielenkiinto.

Jöns Budde oli uskonnollinen valistaja, joka vaikutti latinasta ruotsiin tekemiensä käännösten avulla. Häntä kiin-

nostivat erityisesti pyhimysten legendat, mutta myös sakramenteja, kirkollisia juhlapyyhiä ja hengellisiä ihanteita selkeyttävät traktaatit. Lambergin suomentama Jöns Budden käännösten kokoelma pohjaa Tukholman Kuninkaallisesta kirjastosta löytyvään ja Jöns Budden kirjana tunnettuun käsikirjoitukseen ”Codex Holmiensis A 58”. Tässä kokoelmassa on antiikkiin sijoittuvien ja lähinnä fiktiivisten pyhimysten, kuten Julianuksen, Basilissan ja Justinan, elämäkertoja ja lyhyitä allegorisia hengellisiä opetuksia, kuten Bernard Clairvaux’laisen kulttiin liittyvä ”Pyhän Bernhardin mietelmät” ja 1300-luvulla kirjoitettu ”Guidon sielun ilmestyminen”. Kokoelman avaa sen pisin kirjoitus, ”Lucidarius”, joka käsittelee hengellisen elämän perusoppeja ja -käytäntöjä. (Sitä ei pidä sekoittaa birgittalaisnunnien ohjekokoelmaan ”Lucidarium”). Pohjoismaisittain erityisen merkittävä on käsikirjoituksesta löytyvä pyhimyselämäkerta Pyhän Birgitan tyttärestä, Katariinasta. Näitä kirjoituksia lukee hymyssä suin – keskiaikaiset ilmaukset ovat usein hykerryttäviä ja kertomusten vauhti melkoinen. Ajan kirjoittajien mielikuvitus ei ollut vielä poliittisella korrektiudella pilattu ja siksi esimerkiksi Budden käännökset helvetin vaivoista kirjoituksissa ”Lucidarius” sekä ”Tundalus ja hänen näkynsä ja ilmestyksensä” ovat suorasukaisuudessaan jopa hauskoja.

Marko Lamberg on tehnyt huomattavan työn kääntäessään Budden tulkinnat mehuksiksi ja sujuvaksi suomeksi. Hänen työnsä suomentajana

ansaitsee hatun korkean kohouksen – kyseessä on kärsivällisyyttä ja luovuutta vaativa monen tuhannen työtunnin projekti. Lukija saa olla kiitollinen myös Lambergin laati-mista huolellisista johdannois-ta ja alaviitteistä: ne eivät olisi syntyneet ilman laaja-alaista asiantuntemusta ja yksityiskohtiin kohdistuvaa tarkkaavaisuutta. Toinen tutkija tietää kuinka vaivalloista tekstien yksityiskohtien, kuten henkilöiden, termien ja ilmiöiden, kommentointi saattaa olla; välillä yhden henkilön tai eriskummallisen ilmauksen selkeyttämisessä hujauttaa työpäivä poikineen. Onneksi Lamberg ei ole lipsahtanut kustantajien suosimaan ja tutkijoiden turhan halukkaasti omaksu-maan alaviitteiden poisjättä-miseen, vaan on jaksanut palvel-la lukijoitaan alusta loppuun. Tekijän palkinto on kirjan pysyvässä käyttöarvossa: *Jöns Budde. Birgittalaisveli ja hänen teoksensa* on perusteellisuutensa vuoksi arvossaan vielä vuonna 2107.

Jöns Budden käännösten lukijakunta muodostui ilmeisesti ennen kaikkea birgittalaisnunnista ja -veljistä. Lamberg luonnehtii osuvasti Budden kääntämien kirjoitusten asemaa birgittalaishengellisyyden kontekstissa, huomauttaen samalla, että käännöksien valinnassa saattoi vaikuttaa myös päiväpoliittiset kysymykset. Lamberg esimerkiksi ehdottaa, että Budden kokoelmaan mukaan valittu kirjoitus ”Kelvoton Piispa Udo” voitaisiin mahdollisesti lukea epäsuorana hyök-käyksenä birgittalaisten kanssa huonoissa väleissä ollutta Turun piispaa vastaan. Lamberg

kuvaa monipuolisesti myös käännosten merkitystä hengellisten käytäntöjen vakiinnuttajana. Yllättäen hän ei kuitenkaan kommentoi Budden tekstikokoelman matalakulttuurisuutta: vaikka monet Budden käännökset luonnehtivatkin luostarielämä niitä leimaa silti kansanomaisuus ja uskonnollisten odotusten suhteellisen alhainen taso. Yksikään teksteistä ei edusta älyllisesti vaativaa filosofista pohdiskelua tai pitkälle edennyttä mystistä harjaantumista. Sen sijaan niissä on keskeisellä sijalla helvetin kuvaukset, joilla yleensä peloteltiin pikemminkin kansaa kuin luostarien asukkaita. Vastaavasti kirkollista elämää ja sakramenteja koskeva opetus vaikuttaa valituissa kirjoituksissa huomattavan kansanomaiselta. Oliko Budde valinnut käännettävät tekstinsä uskoen Naantalin luostarin jäsenten olevan suhteellisen alhaisella hengellisen kehityksen tasolla?

Koska *Jöns Budde. Birgittalaisveli ja hänen teoksensa* on pitkään jatkuneen tutkimustyön tulos, siinä on lukijan kannalta jopa liikaakin tietoa – tutkimuksellisissa osuuksissa on jonkin verran toistoa ja sivupolkuja. Lamberg palaa useaan otteeseen käännosten merkitykseen historiallisina lähteinä, ja vastaavasti kysymys birgittalaisnunnien ja -veljien yhteistyön muodoista toistuu huomattavan monessa yhteydessä. Kirja olisi ollut hyvä lyhyemmänkin kaavan mukaan. Samalla olisi ollut helpompi kontrolloida kirjaan lipsahaneita pieniä kirjoitus- ja editointivirheitä. *Jöns Budde. Birgittalaisveli ja hänen teoksensa*

ansaitsee joka tapauksessa aseman suomalaisen keskiajan opetuksen perusteoksena; siinä historian tuoreet tulkinnat yhdistyvät kestävään perustietoon. Erityisen toivottavaa on, että keskiajasta luennoivat innostavat hyödyntämään kirjan tekstikäännöksiä osana opetustaan.

Maiju Lehmijoki-Gardner